

ΙΕΡΟΥ ΒΙΚΕΝΤΙΟΥ ΤΟΥ ΛΗΡΙΝΙΤΟΥ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ (COMMONITORIA)*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Υ Π Ο

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ (ΚΟΚΚΙΝΑΚΗ)

Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας

V. Ἡ κριτικὴ τῆς θεωρίας τοῦ Newman.

Πρὸς εὐχερεστέραν ἐκτίμησιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια προκαλεῖ ἡ περὶ τῆς ἐξελέξεως τῶν Δογμάτων θεωρία τοῦ Newman, ἣν ἐθεώρησαν βασιζομένην ἐπὶ τῶν θέσεων τοῦ ἁγίου Βικεντίου, παρέχονται αἱ κατωτέρω παρατηρήσεις καὶ ἡ κριτικὴ ἀξιολόγησις αὐτῆς ἀπὸ μέρους διαπρεπῶν συγγραφέων τῆς χθὲς καὶ τῆς σήμερον.

Κατ' ἀρχὰς ἡ θεωρία τοῦ Καρδινάλιου Newman ἐθεωρήθη ἀπαράδεκτος ὑπὸ τῶν περὶ τὸ Βατικανὸν θεολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μία τῶν αἰτιῶν εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Καρδινάλιος Newman τὸ 1841 ὡς Ἀγγλικανὸς Ἱερεὺς ὑπεστήριξεν ὅτι τὰ γνωστὰ 39 ἄρθρα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας συνετάχθησαν πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν 19ον αἰῶνα διαφθορᾶς καὶ ὅτι ταῦτα εὐρίσκονται ἐν συμφωνίᾳ μὲ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, δι' αὐτὸ ἐθεώρησε τὰ ἄρθρα ταῦτα ὄχι ὡς Προτεσταντικά, ἀλλ' ὡς ΡΚαθολικά (Tract. 90, 1841).

Τὴν θέσιν ταύτην προσεπάθησεν ὁ Newman νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῶν θέσεων τοῦ ἁγίου Βικεντίου καὶ τῶν ἁγίων μεγάλων Πατέρων Ἀθανασίου καὶ Αὐγουστίνου, εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ὁποίων εὗρεν ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ δὲν ἔχουν ἀληθῆ ἐξομοίωσιν μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν. Αἱ ἀπόψεις αὗται ἐγένοντο αἰτία ἀργότερον ἀφ' ἑνὸς μὲν κατακρίσεως τῆς θεωρίας τοῦ Newman καὶ ἀφ' ἑτέρου κίνητρον, ἵνα οὗτος ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐτοιμασθῇ, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν. Οἱ θεολόγοι τῆς Ρώμης, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐναντίον τῆς ὡς ἄνω ἀπόψεως, ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ 19ου αἰῶνος ἦτο ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῆς ἐποχῆς τῶν ἁγίων Πατέρων πού ἀνέφερον ὁ Newman, διότι ὡς ζῶν ὄργανι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 56 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

σμός ἔφερε καὶ φέρει τὰ τῶν Πατέρων καὶ τὰ τῆς ἐποχῆς χαρακτηριστικά. Πρὸς τὴν ἄποψιν ταύτην τῶν θεολόγων τῆς Ρώμης ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσηρόμωσθη ὁ Newman, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πίστις αὐτῆς δὲν ἀποδεικνύεται δι' αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῆς ἱστορικῆς μεθόδου, διότι «εἰς τὸ περιθώριον ὑπάρχει ἡ ἐξάσκηση τῆς πίστεως εἰς τὸν λόγον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας μόνον διότι δικαιολογοῦνται ἱστορικῶς, εἶναι σκιαδῶς καθολικός»³⁹.

Εἰς τὴν ἄποψιν ταύτην βλέπομεν τὴν ἀρχὴν τῆς θεωρίας τοῦ Newman περὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐξελιξεως τῶν Δογμάτων τῆς πίστεως, ἡ ὁποία ἐκ τῶν ἀπόψεών του, τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰ βιβλία του Grammar of Assent καὶ An essay in aid of Grammar of Assent, ἔφθασεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς θεωρίας τῆς ἐκτεθειμένης εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν ἔργον του «An essay of the development of Christian Doctrine», ὅπου ἀναπτύσσεται α) ἡ θεωρία τῆς ἐξελιξεως τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, β) ἡ ἔννοια τῆς ἱστορίας ὡς ἀλλαγῆς, γ) ἡ διαφορότης τῆς ἱστορικῆς μορφῆς τῶν δογμάτων κ.λπ. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Newman εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν τὸ 1845.

Τὸ βιβλίον του ὅμως, ὅπου καὶ ἡ θεωρία του, δὲν ἐγένετο δεκτὸν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Βατικανῷ θεολόγων, δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐν Λονδίῳ Καρδινάλιος Wiseman δὲν ἐδέχθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἔκδοσίν του, συμβουλεύσας τὸν Newman νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὸ ὡς Προτεστάντης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἔκαμε. Ἡ κριτικὴ ὅμως τοῦ βιβλίου τούτου ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ Ἱησουῦτου θεολόγου Giovanni Perone (1794-1876), θεωρουμένου ὡς τοῦ Πρωτάνεως τῶν θεολόγων τῆς ἐποχῆς του, ἔδειξεν ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξελιξεως τῶν δογμάτων δὲν εἶναι δεκτὴ, διὰ τοῦτο πολλαὶ ὑποψαίαι ἐγεννήθησαν περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ ἐξεδηλώθησαν ὑπὸ Ρωμαιοκαθολικῶν διανοουμένων.

Κατὰ τῆς θεωρίας τοῦ Newman ἔγραψεν ἐν Ἀμερικῇ ὁ ΡΚαθολικὸς θεολόγος Orestes Brownson, χαρακτηρίσας αὐτὴν ὡς ἀπὸ ΡΚαθολικῆς ἀπόψεως ἀπαράδεκτον καὶ συστήσας τὴν ἐπίσημον παρὰ τῆς Ρώμης καταδίκην αὐτῆς. Ἡ ἀνησυχία καὶ αἱ ὑποψαίαι ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς θεωρίας συνεχίσθησαν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Newman καὶ δὴ καὶ ὅταν ἐξέσπασεν ἡ θεωρία τοῦ Μοντερνισμού, ἡ ὁποία ἐν πολλοῖς ἐθεωρήθη ὡς βασιζομένη ἐπὶ τῆς περὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν δογμάτων θεωρίας τοῦ Newman.

Ἐκ τῶν δημοσιευθέντων κατὰ τῆς θεωρίας του, ὁ Newman βεβαίως ἐθλίβη, ἀλλ' ἐν τέλει ὁ Πάπας Λέων ὁ 13ος διεῖδε ποῦ ὠδήγει ἡ θεωρία καὶ τὸ 1879 ἀνύψωσε τὸν Newman εἰς Καρδινάλιον, τιμὴ ἡ ὁποία ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐσήμαινε καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς θεωρίας του καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς πρὸς θεωρητικὴν δικαίωσιν ἀπόψεων ἀναφερομένων εἰς τὰ νέα δόγματα.

39 Difficulties of Anglicans, London, Longmans 1888, σελ. 312.

Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα θεολόγοι μεγάλης περιωπῆς ἐν Γαλλίᾳ, Ἰσπανίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ὡς ὁ Ambrose Cartdeil, ὁ Henri Bremond, Francisco M. Sola, ὁ εὐφήμεως γνωστὸς Y. J. Congar, E. Przywara, M. Werner, ὁ σύγχρονος Ἀμερικανὸς Ἐκκλησιολόγος Gustave Weigel, οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ John Coulson καὶ A. M. Allechin, ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς Ἐπίσκοπος Christopher Butler, ἔδειξαν διὰ βιβλίων καὶ ἄρθρων πόσον ἀξιόλογος εἶναι ἡ συγγραφικὴ παραγωγὴ τοῦ Καρδινάλιου Newman, ἐν ᾗ προέχει καὶ ἡ θεωρία περὶ ἀναπτύξεως τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας⁴⁰.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Δευτέρα Βατικανὴ Σύνοδος, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ἐπίσκοπος Christopher Butler ἐν τῷ περὶ Ἀποκαλύψεως Δογματικῷ αὐτῆς Διδάγματι De Divina Revelatione, φαίνεται ὅτι ἔχει ὑπ' ὄψει τὴν θεωρίαν τοῦ Newman διότι ἐν οἷς διακηρύττει ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ πόρειά τῶν αἰώνων τείνει διηλεκτῶς πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας: «Ecclesia scilicet, volventibus saeculis, ad plenitudinem Divinae veritatis iugiter tendit, donec in ipsa consummentur verba Dei». (= Ἡ Ἐκκλησία τείνει συνεχῶς κατὰ τὴν πάροdon τῶν αἰώνων, πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς θείας ἀληθείας)⁴¹.

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Cambridge Owen Chadwick εἰς τὸ βιβλίον του From Bossuet to Newman, The idea of doctrinal development⁴² καλύπτει τὸ ἕμισυ σχεδὸν τῶν σελίδων μὲ κριτικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Newman, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ συμπαθείας ἐξετάζει τὴν διάμορφωσιν αὐτῆς καὶ παρατηρεῖ ὅτι ἄπτεται ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὴν διάκρισιν Ἀποκαλύψεως καὶ Πίστεως. Ἡ Ἀποκάλυψις δὲν εἶναι πρότασις ὑπαγομένη εἰς ἀνάλυσιν λογικὴν καὶ ἱστορικὴν, ἀλλ' εἶναι παρουσιάσις τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Θεοῦ αὐταπόδεικτος, μὴ δεχομένη ἐπομένως λογικὴν ἀνάλυσιν καὶ θεώρησιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορικῆς μεθόδου. Ἡ Πίστις δὲν εἶναι διάστασις ἐντὸς λεκτικῶν ὁρίων, διότι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς εἶναι πέρα πάσης λογικῆς προτάσεως. Δι' αὐτὸ ἡ Πίστις συνδέεται μὲ τὴν Ἀποκάλυψιν ὡς ἀνταπόκρισις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Ἀποκάλυψιν. Αὐτὴν τὴν ἀνταπόκρισιν, κατὰ τὸν Καθηγητὴν Chadwick, ὁ Newman θεωρεῖ ὡς ἐκτεινομένην

40. The rediscovery of Newman. An Oxford Symposium. Sheet and Ward. London SPCK 1967. Tradition and Traditions. Yves Congar, Burns and Oates, London 1963. The Formation of the Christian Dogma, by Martin Werner. London, Adam and Charles Black 1957. Εἰσαγωγὴ ὑπὸ τοῦ Gustave Weigel εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τοῦ Newman, An Essay of the Development of Christian Doctrine, σελ. 8-17, Image Books. A Division of Doubleday and Co Garden City, New York 1960.

41. Sacrosanctum Oecumenicum Consilium. Vaticanum II. Constitutiones Decreta. Declarationes, Vatican 1966, σελ. 429-430. The Rediscovery of Newman, SPCK, 1967, σελ. 430.

42. Cambridge University Press, σελ. 37.

ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀμφισβητεῖ ὁ Chadwick, δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀποδέχεται ἐξ ὀλοκλήρου τὴν θεωρίαν τοῦ Newman περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν δογμάτων, καίτοι φαίνεται εὐνοῶν τὴν βάσιν αὐτῆς.

Ἰδιαίτατα ἄξια προσοχῆς εἶναι ὅσα ἔγραψεν ὁ εὐφήμως γνωστός Γερμανὸς Ρωμαιοκαθολικὸς Ἰησουΐτης θεολόγος Karl Rahner εἰς τὸν 1ον καὶ 4ον τόμον τοῦ ἔργου του Theological Investigations καὶ εἰς τὸν 2ον τόμον τῆς θεολογικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας Sacramentum Munti. Εἰς τὸν 1ον τόμον καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον The development of dogma ὁ πατὴρ Rahner παρατηρεῖ ὅτι «πολλοὶ ἐκ τῶν δυσκολιῶν τῆς Ἐκκλησίας χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ἦσαν πάντοτε παροῦσαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς πίστεως αὐτῆς ἐν μορφῇ καταληπτῇ. Ἡ σωματικὴ ἀνάληψις τῆς Κυρίας ἡμῶν (τῆς Παναγίας) εἰς τοὺς οὐρανοὺς εἶναι παράδειγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ πλησίον μας σήμερον. Ἡ διδασκαλία δὲν ἦτο πάντοτε ἐν ἐκπεφρασμένῃ ἐκθέσει. Καὶ σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν ἢ νὰ δεῖξωμεν αὐτὴν ὡς κάτι ποὺ ὑπῆρχεν εἰς τὸ παρελθόν. Δὲν φαίνεται ὅτι περιελαμβάνετο εἰς τὴν πίστιν κάθε ἐποχῆς ἐμφανῶς καὶ ἀκριβῶς μὲ τὸν καθοριστικὸν καὶ ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα ποὺ προσέλαβε σήμερον. Δηλαδὴ ἐν τινι ἐννοίᾳ ἐξελίχθη, ἐν τινι ἐννοίᾳ πρόκειται νὰ καθορισθῇ καὶ νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὴν ροὴν τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας, διότι ὅταν τὸ Εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη, ἡ διδασκαλία αὕτη δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφήν»⁴³.

Αἱ σκέψεις αὗται ἐμφανῶς παρουσιάζουν τὴν φύσιν τοῦ προσαχθέντος παραδείγματος τοῦ ἐμφαινόντος τὴν ἐξέλιξιν τῶν δογμάτων. Ποῦ λοιπὸν ἐστηρίχθη τὸ νέον δόγμα; Ὁ πατὴρ Rahner εἰς τὸν ἀναφερθέντα 4ον τόμον τοῦ ἔργου Theological Investigations⁴⁴, ὡς ἐὰν ἀπελογεῖτο διὰ τὸ νέον δόγμα, ἐπαναλαμβάνει μὲν ὅτι δὲν εὔρεν αὐτὸ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀναγνωρίζων δὲ τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ εἰς τὴν ροὴν τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας, οἰκοδομεῖ ἐτέραν θεωρίαν διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔνταξιν τοῦ δόγματος τούτου εἰς τὴν ροὴν τῆς Χριστιανικῆς ἱστορίας καὶ εἰς τὸ σῶμα τῶν δογμάτων τῆς πίστεως. Παρατηρεῖ λοιπὸν ὅτι «ἡ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ διδασκαλικὸν αὐτῆς ἀξίωμα (magisterium) διαφέρει ποιοτικῶς ἀπὸ τὴν φορὰν τῆς πρωτογόνου ἀποκαλύψεως, καίτοι τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας δὲν πρέπει νὰ ἐννοῆται ὡς ἐπανάληψις τῆς πρωτογόνου Ἀποκαλύψεως καὶ παρουσίας αὐτοῦ ὡς τινος ἄπαξ ἀπὸ πολλοῦ ἐκφερθέντος. Ἡ Ἐκκλησία παρουσιάζει τὴν ἀποκάλυψιν ὡς κάτι ποὺ λαμβάνει χώραν τώρα, nunc, ὡς ἐκφερόμενον διὰ ζώσης φωνῆς. Προσφέρει αὐτὸ πρὸς οἰκιοποίησιν σήμερον εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν πιστῶν.

43. Theological Investigations, τόμ. 1ος, σελ. 39 καὶ ἐξῆς, Darton, Longman and Todd, London 1961. Sacramentum Munti, τόμ. 2ος, Burns and Oates, London 1968, σελ. 100 καὶ ἐξῆς.

44. Darton, Longman, Todd, London 1966, σελ. 3-7.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Διδακτικὸν αὐτῆς ἀξίωμα διαφοροποι-
οῦνται ὄχι διὰ διαχωρίσεως, ἀλλὰ διὰ διακρίσεως ἀπὸ τὴν φορὰν τῆς Ἀποκα-
λύψεως καθ' ἑαυτῆς καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν φαίνεται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν
ἀνθρώπων ἐκάστης ἐποχῆς».

Ἄλλ' ἡ ἔννοια «τῆς διακρίσεως» ἀποτελεῖ ἄλλην θεωρίαν, ἡ ὁποία εἶ-
ναι ἄγνωστος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔχει ἀνάγκην διασαφήσεως, διότι Ἐκ-
κλησία εἶναι ὁ Χριστὸς ὅλος: *Totus Christus corpus et caput*. Ἀλλὰ τοῦτο
οὐ τοῦ παρόντος. Πάντως τονίζομεν ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Παράδοσις δὲν ἔχει
διάκρισιν ἐνεργείας καὶ διδασκαλίας εἰς τὴν πορείαν αὐτῆς. Ἐκεῖνο ποῦ ἐγνώ-
ρισεν ἦτο καὶ εἶναι μία Πίστις, μία Ἐκκλησία, ἐν Βάπτισμα, εἰς Κύριος,
ὁμιλῶν καὶ σφῶζων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σήμερον ὡς χθὲς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Καλὸς καὶ σοφὸς ὁ πατὴρ Rahner, ἀλλὰ ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ παρα-
τηρήσωμεν ὅτι εἰς τὸν λαβύρινθον τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ σκέψεων ἐτοποθέ-
τησεν τὴν θεωρίαν τοῦ «Διάκρισις» καὶ «Διαχώρισις» διὰ νὰ δημιουργήσῃ
θεολογικὸν θεμέλιον πρὸς ἐρμηνείαν τῆς περὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν δογμάτων θεω-
ρίας.

Καὶ ἰδοὺ μία αἰτιολογία, τὴν ὁποίαν προσάγει διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν
καινοφάνειαν τῶν δογμάτων. Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα Προτεστάνται φιλελεύ-
θεροι θεολόγοι κατηγοροῦν τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἀπολιθω-
τικῶς προσκολλημένην εἰς τὰ ἀρχαῖα δόγματα. Σήμερον νέοι Προτεστάνται
μὲ τὴν ἀνανεωμένην διδασκαλίαν τῆς *Sola Scriptura*, τῆς μοναδικότητος,
δηλαδή, τῆς Γραφῆς, καταφέρονται κατὰ τῆς διδασκουμένης Ἐκκλησίας (*ma-
gisterium*) δι' αὐταρχικὴν στροφὴν πρὸς ἐρευναν καὶ εὑρεσιν νέων πρὸς δια-
μόρφωσιν δογμάτων, μὴ βασιζομένων ἐπὶ τῆς Γραφῆς. «Ὡς ἐκ τούτου, ἐνῶ
προηγουμένως εἴχομεν νὰ ὑποστηρίζωμεν τὴν ἐμμονὴν μας εἰς τὰ ἀρχαῖα
Χριστιανικὰ δόγματα ἐξ ἀντικειμένου πραγματικά, καὶ διὰ λόγους ἀρχῆς καὶ
κατὰ τὸ δικαίωμά μας νὰ ἐννοήσωμεν αὐτὰ σήμερον, ὡς κατενοοῦντο κατὰ
τὴν διάρκειαν τῶν χιλίων πεντακοσίων ἐτῶν, σήμερον ἐξ ἀντιθέτου ἔχομεν νὰ
κρατήσωμεν θετικῶς τὸ δικαίωμα ὅτι τὸ δόγμα ἐξελίσσεται»⁴⁵.

Πῶς θὰ δικαιολογηθῇ ἐπομένως ἡ νέα ταύτη τακτικὴ; Ὁ πατὴρ
Rahner ὁμολογεῖ ὅτι τὸ ἐγχείρημα εἶναι δύσκολον, «διότι φθάνει μέχρι τοῦ
σκιώδους βάθους τῆς γενικῆς ὄντολογίας τοῦ ὄντος καὶ τοῦ γινομένου καὶ τῆς
ἐμμονῆς εἰς τὴν ταυτότητα ἐν τῇ ἀλλαγῇ, ἀλλ' ἐπίσης περιλαμβάνει καὶ τὴν
γενικὴν μεταφυσικὴν τῆς γνώσεως τοῦ νοῦ»⁴⁶.

Ἄλλα ταῦτα δηλοῦν προσπάθειαν θεωρητικὴν τῆς ἐρμηνείας τῆς θεω-
ρίας τοῦ Newman, ἥτις ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἐφηρμόσθη ἐν τῇ Δύσει πρὸς στή-
ριξιν νέων δογμάτων.

45. Ἐνθ' ἀν., σελ. 5.

46. Αὐτόθι.

Καὶ ἰδοὺ ὁ πατὴρ Rahner ἐπινοεῖ ἐπιχειρηματολογία ἐν δὲ εὐρῇ θεμέλιον τῆς θεωρίας ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Παρατηρεῖ ὅτι ἡ θεολογία εἶναι παράγωγον τῆς θεοπνευστίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὡς ἐδίδαξαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς. Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ θεολογία εἶναι παράγωγον τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπαιτοῦσα τὴν ἐξ ἡμῶν παραδοχὴν καὶ ἀφοῦ ἡ θεολογία ἀναπτύσσεται ὡς παράγωγον περιέχουσα δόγματα, τότε ἐν τῇ Γραφῇ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχει ἡ ἀνάπτυξις τῶν δογμάτων καὶ ἔχει ἀπλῶς ἐν τῇ θεολογίᾳ.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τεχνικοῦ αὐτοῦ συλλογισμοῦ εὐρίσκει ὁ πατὴρ Rahner ὅτι «ἡ ἀνάπτυξις τοῦ δόγματος ἐντὸς τῆς Γραφῆς εἶναι αὐθεντικὸς παραδειγματισμὸς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δόγματος γενικῶς»⁴⁷. Καὶ ἰδοὺ παραδείγματα τὰ ὅποια προσάγει πρὸς δικαιολογίαν:

1) Ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου, ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ.

2) Ὁ Χριστός, ὡς ὁ πρῶτος Ἀδάμ.

3) Ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία.

4) Ἐσχατολογικὰ ζητήματα.

5) Τὰ θεολογούμενα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου κ.λπ.

Ταῦτα πάντα χαρακτηρίζει ὁ πατὴρ Rahner, ὡς μαρτυροῦντα ἀνάπτυξιν τῶν δογμάτων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, βασιζόμενα εἰς ἀπλᾶ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ μυστήριον τοῦ προσώπου Αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ.

Εὐτυχῶς ἀναφέρει ὁ πατὴρ Rahner, ὅτι ἡ τοῦ Παύλου διδασκαλία ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν ἀπλῶν λόγων τοῦ Κυρίου. Καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι παραδέχεται τὴν Παύλειον θεολογίαν, ὡς βασιζομένην ἐπὶ τῶν ἀπλῶν τούτων λόγων. Ἄλλ' ὁ Παῦλος δὲν εἶναι ἀπλῶς θεολόγος, ὡς πολλοὶ τῶν συγχρόνων, ἀλλ' εἶναι καὶ λήπτης ἀποκαλύψεων. Θὰ παραλληλίσωμεν λοιπὸν τὴν ἐρμηνευτικὴν θεολογίαν τοῦ Παύλου μὲ τοὺς ἰδικούς μας θεολογικοὺς συλλογισμούς; Καὶ θὰ δεχθῶμεν τὴν Ἰωάννειον θεολογίαν αὐτογενῆ καὶ μὴ συναπτομένην μὲ τὴν μυστικὴν ἐμπειρίαν τοῦ θεολόγου καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων; Τί ἀποδεικνύουν τὰ γραφέντα: «Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐώρακάμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ ἔθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς;» Ὁ λόγος οὗτος τῆς ζωῆς εἶναι πρόσωπον, διότι «ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν» (Α' Ἰωάν. 1,1-2).

Ὅσον καὶ ἂν θέλωμεν νὰ θέσωμεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν αὐθεντικὴν μαρτυρίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ν' ἀπογυμνώσωμεν ἀπὸ τῆς γνησιότητος τὰ ἱερὰ λόγια, τὰ ἐπίσης συνδεόμενα μὲ ἄλλας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀληθείας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξισώσωμεν τὰς θεωρίας μας καὶ τὰς Ἐκκλησιολογικὰς ἀπαι-

47. Ἐνθ' ἄν., σελ. 7.

μενα» καὶ τὰ νοητικὰ μας κατασκευάσματα νὰ περιβληθοῦν μὲ τοιαύτην αὐθεν-
 τίαν καὶ νὰ καταταχθοῦν εἰς τὰ δόγματα, ἀπαιτοῦντα πίστιν καὶ ἐν περιπτώσει
 ἀρνήσεως διακινδυνεύοντα τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτὸ ἡ Ὁρθό-
 δοξος Ἐκκλησία ἐνῶ παραδέχεται τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἐξαρτᾶ
 «ἐκ τοῦ συγγνώμου» καὶ ἐνῶ περιγράφει ὑμολογικῶς τῆς Θεοτόκου τὴν με-
 τάστασιν, δὲν τὴν δογματοποιεῖ, διότι πάντοτε ἡ Ἐκκλησία ἤτο καὶ εἶναι ἐπι-
 φυλακτικὴ εἰς τὴν διαμόρφωσιν δογμάτων καὶ μόνον ἐξ ἀνάγκης διεκλήρυξε
 ταῦτα, ὡς ἔδειξαν αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι.

Οἱ Ὁρθόδοξοι Θεολόγοι δὲν φαίνεται νὰ ἔδωκαν σημασίαν εἰς τὴν
 θεωρίαν ταύτην τοῦ Newman. Πλὴν ὅμως θὰ ἔδει οἱ νεώτεροι νὰ μελετήσουν
 αὐτὴν καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ θετικὰ καὶ τὰ δεκτὰ καὶ τὰ ἀπαράδεκτα καὶ τὰ
 ἀβάσιμα στοιχεῖα αὐτῆς, ὥστε ἐν τῇ ἐξέλιξει τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μετὰ
 τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὀμιλήσουν περὶ τῶν ὁρίων ἐν τῇ
 διαμορφώσει τῶν δογμάτων καὶ περὶ τῆς ἀπολύτου αὐτῶν στηριξέως ἐπὶ τῆς
 Ἀποκαλύψεως, τῆς ἐκφραζούσης τὰ νοήματα καὶ τὰ βιώματα τῆς Ἐκκλη-
 σίας, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως⁵⁰.

Τὴν ὁδὸν ταύτην πρὸς θεωρητικὴν πορείαν χαράσσει δι' ἡμᾶς καὶ ὅλους
 τοὺς θεολόγους ὁ μέγας Θεολόγος τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ἐκ τῶν Καππαδοκῶν ἅγιος
 Γρηγόριος ὁ Νύσσης, γράφων: «Ἡμεῖς δὲ τῆς ἐξουσίας ἄμμοιροι ταύτης ἐσμέν,
 τῆς λέγειν φημί ἄπερ βουλόμεθα, κανόνι παντὸς δόγματος καὶ νόμῳ κεχρημέ-
 νοι τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ· ἀναγκαίως πρὸς ταύτην βλέποντες τοῦτο δεχόμεθα μόνον,
 ὅτι περ ἂν ἦ συμφωνοῦν τῷ τῶν γεγραμμένων σκοπῷ»⁵¹.

Τὰ διατυπωθέντα ἐν τῇ θέσει τῶν Προλεγομένων τούτων εἰς τὰ Com-
 monitoria τοῦ ἁγίου Βικεντίου εἶναι ἀσήμαντα ἔναντι τῶν τόμων τῆς προσ-
 φορᾶς τῶν Δυτικῶν θεολόγων ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Newman. Ἦτο ἀδύνατον
 ὅμως νὰ μὴ γίνῃ ἐνταῦθα λόγος περὶ αὐτῆς, διότι ἐθεωρήθη ἡ διδασκαλία τοῦ
 ἁγίου Βικεντίου ὡς δικαιούσα τὴν ἐξέλιξιν τῶν δογμάτων, ἐνῶ αὕτη οὐδεμίαν
 σχέσιν ἔχει μὲ ἐξέλιξιν παράγουσαν δύσμορφα καὶ τερατοειδῆ πλάσματα ἐπι-
 κολλημένα εἰς τὸ σῶμα τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἀπόδειξις ὅλα ὅσα ὁ
 ἱερός Πατὴρ γράφει ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ νηπιακοῦ καὶ τοῦ πλη-
 ρώσαντος τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας ἀνθρωπίνου σωματικοῦ ὀργανισμοῦ⁵².

50. Ἀθηνᾶ γόρου Κοκκινάκη, Ἡ παράδοσις καὶ αἱ παραδόσεις, Ἀθῆναι
 1963, σελ. 8-10. Τοῦ ἰδίου, Θεολογικὴ ἔρευνα, Ἀθῆναι 1964, σελ. 50-51.

51. Migne, P.G. 46, 49C καὶ 69A.

52. Migne, P.L. 50, 667-674.

COMMONITORIA - ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

*Incipit tractatus peregrini pro catholicae fidei antiquitate et universitate
adversus profanas omnium haeresiorum novitates.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ιοϋ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Γραφή μᾶς προτρέπει ἀεπερώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι» (Δευτερονομ. 32,7). Καὶ πάλιν «λόγοις σοφῶν παράβαλλε σὸν οὖς» (Παροιμ. 22,17). Καὶ «Υἱέ, ἐμῶν νομίμων μὴ ἐπιλανθάνου, τὰ δὲ ρήματά μου τηρεῖτω σὴ καρδία» (Παροιμ. 3,1). Θὰ ἦτο πολὺ χρήσιμον εἰς ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τὸν πάροικον (Peregrinus)⁵³, νὰ καταγράψω, τοῦ Θεοῦ βοηθοῦντος, ὅλα ὅσα ἀπὸ τῶν Ἀγίων Πατέρων παρέλαβον. Ἐχῶ μεγάλην ἀνάγκην τοῦ τοιούτου, ὡς ἀσθενής, ἵνα διὰ τῆς ἐπιμόνου ἀναγνώσεως ἐπαναφέρω αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην μου. Ἄλλ' ὄχι μόνον διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐπιδίδομαι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχῳ ὅπ' ὄψιν τὴν ἐποχὴν μας, ὡς καὶ τὴν εὐκαιρίαν τῆς παρουσίας διαμονῆς μου.

Ὁ χρόνος δαμάζει πάντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ εἶναι πρέπον κάτι νὰ ἀρπάσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ αὐτόν, κάτι τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ἐπὶ πλέον ἡ τρομερὰ (Divini iudicii terribilis) ἀναμονὴ τῆς ἐγγιζούσης Θεῖας Κρίσεως⁵⁴ μᾶς κινεῖ ἵνα ἐνδιατρίψωμεν εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, ἀλλὰ καὶ τῶν νέων αἱρετικῶν ἢ δολιότης ἀπαιτεῖ ἀπὸ μέρους μας περισσοτέραν φροντίδα καὶ προσοχὴν. Ὁ τόπος τῆς διαμονῆς μου ἐπίσης μοῦ παρέχει τὴν εὐκαιρίαν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Μακρὰν τοῦ πλήθους καὶ τῶν θορύβων τῶν πόλεων, κατοικῶν εἰς χωρίον ἀπεμακρυσμένον, μέσα εἰς τὸ κελλίον τοῦ Μοναστηρίου, χωρὶς οὐδὲν νὰ με ἐνοχλῇ, ἐφαρμόζω ἐκεῖνο

53. P e r e g r i n u s = συνέκδημος ἀποδήμου. Προσκυνητὴς ἢ πάροικος. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκάλεσεν ἑαυτὸν «ξένον» καὶ «πάροικον». Ὁ Ἅγιος Βικέντιος ἐκ φόβου ἦ καὶ ἐκ ταπεινοφροσύνης κινούμενος, ἦ καὶ ἐκ τῆς συνηθείας τῶν μοναστηρίων, ἥλλαξε τὸ ὄνομά του (Ἐφεσ. 2,19).

54. D i v i n i J u d i c i i. Θεῖα κρίσις. Φαίνεται ὅτι ἡ κρίσις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιδρομὴν πρῶτον τοῦ Γενσερικοῦ καὶ τῶν Βανδάλων, ὅποτε κατεστράφη ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ καὶ δεύτερον τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τῶν Οὐννων, οἱ ὅποιοι τότε κατέστρεψαν τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Νότιον Εὐρώπην, ἀσφαλὲς καταφύγιον τῆς Θρησκείας (ἐννοεῖ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν).

ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν ψαλμὸν «Σχολάσατε καὶ γινώτε ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ Θεός». (Ψαλ. 45,11). Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ζωῆς μου συντελεῖ εἰς τὸν σκοπὸν μου. Περιπεπλεγμένος ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὰς διαφόρους θλιβεράς θυέλλας τοῦ πολέμου τῆς κοσμικῆς ζωῆς ἦλθον ἐπὶ τέλους, τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοῦτο ἐμπνεύσαντος, εἰς τὸν λιμένα τῆς θρησκείας⁵⁵ (Portum religionis), ποῦ εἶναι πάντοτε ἐξ ὄλων τὸ ἀσφαλέστερον καταφύγιον. Ἐδῶ, ἀπωθουμένων τῶν προσβολῶν τῆς ματαιότητος καὶ τῆς ὑπερηφανείας εὐαρεστοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τῆς θυσίας τῆς Χριστιανικῆς ταπεινώσεως, ἵνα τοιοιτοτρόπως ἀποφύγωμεν ὄχι μόνον τὸ ναυάγιον τῆς παρουσίας ζωῆς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ πῦρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Καὶ τώρα ἐν ὀνόματι Κυρίου θὰ ἀρχίσω τὸ ἔργον μου, καταγράφων δηλαδὴ ὡς πιστὸς ἀντιγραφεὺς μᾶλλον ἢ ὡς ὑπερήφανος συγγραφεὺς, ὅσα οἱ Πατέρες ἡμῶν μᾶς παρέδωκαν καὶ ἐνεπιστεύθησαν. Γράφων δέ, θὰ ἀκολουθήσω ὡς κανόνα τὴν βραχυλογία. Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ εἰς ὅλα ἀλλὰ μόνον εἰς ὅσα εἶναι οὐσιώδη, καὶ μὲ γλώσσαν εὐκόλον καὶ ἀπλήν, οὐχὶ δὲ τορνευτὴν καὶ πομπώδη, ὥστε νὰ παρουσιάσω ἔκθεσιν μᾶλλον τῶν παραδεδομένων παρὰ ἐρμηνείαν. Ἄς γράφουν πομπωδῶς ὅσοι ἀναλαμβάνουν τοιοῦτον ἔργον, δεικνύοντες διὰ τῆς καλλιλογίας ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἱκανότητά των ἢ καὶ ἐκ καθήκοντος. Τὸ κατ' ἐμὲ θὰ ἱκανοποιηθῶ πολὺ ἐτοιμάζων διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τὸ Ὑπόμνημα τοῦτο πρὸς βοήθειαν τῆς μνήμης μου μᾶλλον ἢ πρὸς λησμοσύνην. Τοῦ Κυρίου βοηθοῦντος θὰ προσπαθῆσω βεβαίως ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐπαναφέρω εἰς τὸν νοῦν μου ὅσα ἔμαθον καὶ νὰ ἐκθέσω πληρέστερον καὶ σαφέστερον. Ἐν περιπτώσει ποῦ τὰ γραπτὰ μου περιέλθουν ἐκ τῶν ἰδικῶν μου εἰς χεῖρας ἁγίων ἀνδρῶν καὶ οὗτοι ἐπικρίνουν σημεῖα τινά, δηλῶ εἰς τὸν ἀναγνώστην μου, καὶ νὰ τὸ ἐνθυμῆται, ὅτι ὑπόσχομαι νὰ ἀποκαθάρω καὶ νὰ διορθώσω αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2ον.

Ἡ ἀλήθεια τῆς Χριστιανικῆς Διδασκαλίας ἀποδεικνύεται πρῶτον ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ καὶ δεύτερον ὑπὸ τῆς Παραδόσεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Πολλάκις μετὰ πολλοῦ ζήλου (magno studio et summa attentione) καὶ προσοχῆς μεγάλης ἠρώτησα πολλοὺς ἀνθρώπους διακρινομένους διὰ τὴν ἀγιότητά των καὶ τὴν περὶ τὰ δόγματα γῶσιν αὐτῶν, πῶς θὰ ἠδυνάμην, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τρόπον συγκεκριμένον καὶ κοινὸν νὰ διακρίνω τὴν ἀλή-

55. Portum religionis. Ἀναφέρεται γενικῶς μὲν εἰς τὴν θρησκείαν ὡς πρὸς καταφύγιον προστασίας, ἰδίως ὁμως ἀναφέρεται εἰς τὴν Μοναχικὴν Πολιτείαν, ἥτις περιέλαβε μεγάλους Πατέρας καὶ Διδασκάλους.

θειαν τῆς καθολικῆς ἀληθείας ἀπὸ τὸ ψεῦδος τῆς αἰρετικῆς διαφθοράς. Ἡ ἀπάντησις ποὺ ἐλάμβανα πάντοτε ἀπὸ ὅλους ἦτο ἡ ἐξῆς. Ἐὰν δηλαδὴ ἐγὼ ἢ ἄλλο πρόσωπον ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἀπάτην τῶν αἰρετικῶν, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὰς παγίδας αὐτῶν καὶ νὰ φυλάττῃ ἑαυτὸν ὑγιῆ μέσα εἰς τὴν ἀκεραιότητα τῆς πίστεως, πρέπει διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Κυρίου νὰ ἐνδυναμῶνῃ τὴν πίστιν του κατὰ δύο τρόπους. Πρῶτον διὰ τῆς ἀσθεντίας τοῦ Θεοῦ Νόμου καὶ δεύτερον διὰ τῆς Παραδόσεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας (*Primo divino legis auctoritate, deinde Ecclesiae Catholicae Traditione*).

Ἴσως τις νὰ ἐρωτήσῃ. Ἐφ' ὅσον ὁ κανὼν τῶν Γραφῶν εἶναι τέλειος καὶ καθ' ἑαυτὸν πλεῖον ἢ ἐπαρκῆς καὶ πλήρης, ποῖα ἀνάγκη ὑπάρχει ὥστε ἡ ἀσθεντία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κατανοήσεως (*intelligentiae*) νὰ συνδέεται μὲ αὐτόν; Ἀπαντῶ. Διότι ἡ Ἁγία Γραφή ἔνεκεν τοῦ ὕψους αὐτῆς δὲν ἐνοεῖται ὑφ' ὅλων κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Τὰ χωρία αὐτῆς ἐρμηνεύονται διαφοροτρόπως ὑπὸ διαφορῶν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματίσῃ τις τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι αὐτῆς εἶναι τόσαι, ὅσοι καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ὁ Νοβιτιανὸς ἐπὶ παραδείγματι ἐρμηνεύει τὴν Γραφὴν κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον. Ὁ Φωτεινὸς μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον. Ὁ Σαβέλλιος μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον. Ὁ Δονᾶτος μὲ ἄλλον. Ὁ Ἄρειος, ὁ Εὐνόμιος, ὁ Μακεδόνιος μὲ ἄλλον τρόπον, ὁ Ἀπολλινάριος, ὁ Πρισκιλιανὸς μὲ ἄλλον, ὁ Ἰοβιανὸς, ὁ Πελάγιος, ὁ Καίλῆστιος μὲ ἄλλον, τέλος ὁ Νεστόριος πάλιν μὲ ἄλλον. Τοιοῦτοτρόπως ἔνεκα τῶν τόσων παρανοήσεων καὶ τῶν πλανῶν εἶναι ἀνάγκη ἢ γραμμῇ τῆς ἐρμηνείας τῶν Προφητικῶν καὶ Ἀποστολικῶν Γραφῶν νὰ χαραχθῇ συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Καθολικῆς κατανοήσεως αὐτῶν.

Ἐν αὐτῇ τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ δέον νὰ λαμβάνεται φροντίς νὰ κρατῶμεν αὐτὸ ὅπερ ἐπιστεῦθη πανταχοῦ, πάντοτε καὶ παρὰ πάντων (*In ipsa Ecclesia Catholica magnopere curandum est ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est*). Διότι τοῦτο εἶναι κατ' ἐξοχὴν «καθολικόν» ὡς αὐτὴ ἡ ἔννοια καὶ ἐτυμολογία τῆς λέξεως δεικνύει, ὅπερ δηλαδὴ περιλαμβάνει ὅλα ἀληθῶς καὶ παγκοίνως. Ὁ γενικὸς οὗτος κανὼν ἐφαρμόζεται ὅταν φυλάττωμεν τὴν Παγκοσμιότητα, τὴν Ἀρχαιότητα, καὶ τὴν Συμφωνίαν (*universitas, antiquitas, concensio*).

Ἐχόμεθα τῆς παγκοσμιότητος, ὅταν πιστεύωμεν τὴν μίαν καὶ μόνην ἀληθῆ πίστιν, τὴν ὁποίαν ὀλόκληρος ἡ Ἐκκλησία ὡμολόγησεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐχόμεθα τῆς ἀρχαιότητος, ἐὰν κατ' οὐδένα τρόπον ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὰς ἐρμηνείας, τὰς ὁποίας οἱ Πατέρες καὶ οἱ Ἱερεῖς ἡμῶν διεκήρυττον ἐκδήλως. Ἐχόμεθα τῆς συμφωνίας, ἐὰν κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀρχαιότητος υἱοθετῶμεν τοὺς ὀρισμοὺς καὶ τὰς γνώμας ὡς αὗται ἐπρεσβεύοντο ὑπὸ πάντων, ἢ σχεδὸν ὑπὸ πάντων, τῶν ἱερωμένων καὶ τῶν διδασκάλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ον.

Ἐρμηνεΐα τοῦ Κανόνος τῆς Πίστεως καὶ φροντίς διὰ τὴν περιφρούρησιν αὐτῆς.

Ἄλλὰ τί θὰ κάμη ἓνας Καθολικὸς Χριστιανός, ἂν μικρὸν τι μέρος τῆς Ἐκκλησίας ἀποκόψη ἑαυτὸ ἀπὸ τὴν πάγκοινον πίστιν; Τί ἄλλο παρὰ θὰ προτιμήσῃ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὄλου σώματος παρὰ τὸ ἀσθενὲς καὶ διεφθαρμένον μέρος; Ἄλλ' ἂν νέα μόλυνσις ἐξαπλωθῇ καὶ ἐπηρεάσῃ ὄχι μόνον μικρὸν μέρος, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν; Τότε θὰ φροντίσῃ νὰ κρατήσῃ τὴν ἀρχαιότητα, ἥτις εἶναι πέρα παντὸς κινδύνου παραπλανήσεως ὑπὸ τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ νεωτερισμοῦ. Ἄλλ' ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα πλάνη τις ἐνευρίσκειται εἰς δύο ἢ τρεῖς ἀνθρώπους εἴτε καὶ εἰς μίαν ὀλόκληρον πόλιν καὶ ἑπαρχίαν; Τότε θὰ φροντίσῃ νὰ προτιμήσῃ τὰς οἰκουμενικὰς ἀποφάσεις τῶν προηγουμένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, παρὰ τὴν ἀβουλίαν καὶ τὴν ἄγνοιαν τῶν ὀλίγων. Καὶ τέλος τί θὰ κάμη, ἂν πλάνη τις παρουσιασθῇ, τὴν ὁποίαν δὲν ἀντιμετώπισε Σύνοδος; Τότε θὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ συμβουλευθῇ καὶ νὰ ἐρωτήσῃ τὰς γνώμας τῶν Πρεσβυτέρων καὶ νὰ συγκρίνῃ αὐτὰς μετ' ἐκείνας τὰς γνώμας πού εἶχαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι, καίτοι ζήσαντες εἰς διαφόρους περιόδους καὶ τόπους, ὅμως εὐρίσκοντο ἐν κοινῶνίᾳ πίστεως μετὰ τῆς Μιᾶς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅταν θὰ ἐξακριβώσῃ, εἶναι καθῆκον του νὰ πιστεύσῃ ἀδιστακτῶς ὅσα ὄχι μόνον ἓνας ἢ δύο, ἀλλὰ ὄλοι μαζί μετὰ τὴν αὐτὴν συμφωνίαν ἐκδήλωσας, διηνεκῶς καὶ ἐπιμόνωσας ἐφύλαττον, ἔγραφον καὶ ἐδίδασκον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4ον.

Ἀναίρεσις τοῦ Δονάτου ἐκ τῆς Παγκοσμιότητος καὶ τοῦ Ἀρείου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος.

Τὰ λεχθέντα δύνανται ν' ἀποδειχθοῦν διὰ παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα διευκρινίζουν καὶ διευρύνουν περισσότερον τὸ νόημα. Ἄλλως τε δὲν ἐπιδιώκομεν μετὰ τὴν βραχύτητα τοῦ ὕφους καὶ μετὰ τὴν συντομίαν νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὰ ἐξεταζόμενα θέματα τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δονάτου, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Δονατισταί⁵⁶, μέγα μέρος τῆς Ἀφρικῆς παρε-

56. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐδιώχθησαν ἀπηνῶς. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔδειξαν μικροψυχίαν καὶ ἐθυσίασαν τοῖς εἰδώλοις καὶ παρέδωκαν τὰ Ἱερὰ Βιβλία πρὸς καθσιν. Οὗτοι εἶναι οἱ γνωστοὶ ὡς Iarpsi, οἱ ἐκπεπτωκότες Χριστιανοί. Ἄλλοι ὅμως ἐπέμεναν καὶ ὁμολογοῦντες τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἐκαίοντο ἢ ἐσφάζοντο ὡς Μάρτυρες. Ὁ Ἐπίσκοπος Μανσούριος καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος Καικιλιανὸς ἀντὶ νὰ καύσουν τὰ Ἱερὰ Χριστιανικὰ Βιβλία, ἔκανσαν τὰ τῶν αἱρετικῶν. Ἡ πρῆξις αὕτη

σύρθη εἰς τὴν ἀνοησίαν τῆς πλάνης του, καὶ λησμονῆσαν τὸ ὄνομά του, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἀποστολήν του ἐπροτίμησε τὴν ἀνίερων ἀνοησίαν ἑνὸς ἀνθρώπου παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Τότε, μόνον ὅσοι ἐκ τῶν κατωίκων τῆς Ἀφρικῆς, ἀποστρεφόμενοι τὸ βέβηλον σχίσμα, συνεδέοντο μετὰ τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Κόσμου, ἦσαν ἠσφαλισμένοι μέσα εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον τῆς καθολικῆς πίστεως. Τοιοῦτοτρόπως οὗτοι προσέφερον ἀληθῶς ἀξιόλογον παράδειγμα (bono more) εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους, καθ' ὃ ἡ λογικότης (sanitas) τῶν ὄλων δέον νὰ προτιμᾶται τῆς ἀνοησίας τοῦ ἑνὸς ἀτόμου ἢ καὶ τῶν ὀλίγων.

Ὅμοίως, ὅταν τὸ δηλητήριο τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐπέδρασεν ὄχι ἀπλῶς ἐπὶ τινος μικροῦ μέρους, ἀλλ' ἐπὶ ὄλου τοῦ κόσμου εἰς τρόπον, ὥστε ὄλοι οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ Λατινὸγλωσσοί, ἐπλανήθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκβιασθέντες, ἀφ' ἑτέρου ἐξαπατηθέντες, σκότους τινὸς κατασκίασαντος τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ δύνανται εἰς τοιαύτην σύγχυσιν νὰ διακρίνουν μετὰ ποῖον μέρος νὰ ταχθοῦν, τότε, ἐκεῖνος, ὅστις ἀληθῶς ἠγάπα καὶ ἐλάτρευε τὸν Χριστόν, ἐπροτίμα τὴν παλαιὰν πίστιν παρὰ τὴν νέαν ἀπάτην καὶ οὕτως ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν κηλῖδα τῆς μεταδοτικῆς ἐκείνης καταστροφῆς. Ὁ κίνδυνος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὄντως ἦτο ἱκανὴ καὶ πλέον ἢ ἱκανὴ ἀπόδειξις ποίας ἐκτάσεως καταστροφῆ ἀκολουθεῖ τὴν εἰσαγωγὴν νέας διδασκαλίας (Quantum invehatur galamitatis novelli dogmatis inductione). Διότι ὄχι μικρά, ἀλλὰ τὰ ὕψιστα ἐπηρεάσθησαν. Καὶ ὄχι μόνον συμμαχίαι, συγγένειαι, οἰκογένειαι, ἀλλὰ καὶ πόλεις καὶ λαοὶ καὶ ἐπαρχίαι καὶ ἔθνη καὶ αὐτὴ ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία προσεβλήθη καὶ ἐσεισθη ἐκ θεμελίων. Διότι ὅταν ἡ βέβηλος ἀρειανὴ καινοτομία, ὡς (bellena)⁵⁷ ἐρινὺς πρῶτον συνέλαβε τὸν αὐτοκράτορα

ἐχαρακτηρίσθη ὡς δειλία καὶ προδοσία, διότι οὗτοι ἀπέφυγον τὴν τιμωρίαν τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου. Ἀποθανόντος τοῦ Μανσουρίου τὸ 311 διεδέχθη αὐτὸν ὁ Καικιλιανός, χειροτονηθεὶς Ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Φήλικος. Κατὰ τὴν χειροτονίαν ἢ μετ' αὐτὴν γυνὴ τις ὀνόματι Λουκέλλη, οὐσα φανατικὴ κατηγόρησε τὸν Καικιλιανὸν ὡς προδότην, traditorem, ὡς ἐπίσης καὶ τὸν Φήλικα. Δι' αὐτὸ ἡ χειροτονία ἐθεωρήθη ἄκυρος. Κατὰ τοῦ Καικιλιανοῦ ἐστράφη ὁ Ἐπίσκοπος Δονάτος ὅστις ἐδημιούργησε τὸ διὰ τοῦ ὀνόματος του περιγραφόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ σχίσμα, ὅπερ ἐπεξετάθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, παρ' ὄλον ποῦ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας προσεπάθησε ν' ἀνακόψῃ τὴν διάδοσίν του. Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος Ἐπίσκοπος Ἰπῶνος ἐν Ἀφρικῇ ἐπολέμησε σφοδρῶς τὰς ἀπόψεις τοῦ Δονάτου καὶ ἔγραψεν ἐκτενῶς Contra Donatistas. Πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν Ὀρθοδόξων ἔναντι τῶν Δονατιστῶν συνεκροτήθη Σύνοδος τὸ 411 εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον 279 Δονατισταὶ Ἐπίσκοποι καὶ 286 Ὀρθόδοξοι. Ὁμιληταὶ ἐκπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων ἦσαν ὁ Ἰπῶνος Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Αἰρηλιανός, τῶν δὲ Δονατιστῶν ὁ Πετιλιανός καὶ ὁ Πριμιανός. Κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Αὐτοκράτορος ἐνικήθησαν οἱ Δονατισταί, οἵτινες ἀνεβάπτισαν τοὺς προσερχομένους εἰς τὴν μερίδα τῶν καὶ ἐκήρυττον τέλειον χωρισμὸν Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

57. Bellena. Ἐρινὺς, πρόσωπον μυθολογικόν, θεωρουμένη σύζυγος τοῦ Ἄρεως, θεοῦ τοῦ πολέμου.

(Κωνσταντίον), ὑπέταξεν εἰς τοὺς νέους νόμους τοὺς ἀρχηγούς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀλλῆς χωρὶς τίποτε ν' ἀφήσῃ ἐνεπηρέαστον καὶ ἡσυχον, εἴτε εἰς τὰ δημόσια εἴτε εἰς τὰ ἰδιωτικά ζητήματα εἴτε εἰς τὰ θρησκευτικά ἢ εἰς τὰ κοσμικά. Δὲν προετίμα μήτε τὸν καλὸν μήτε τὸν ἀληθῆ. Ἐκτύπα οἰονδήποτε ἔτυχε νὰ προτιμήσῃ, ὡς ἐὰν ὑπερεῖχε πάντων. Τότε σύζυγοι ἠτιμάζοντο, χῆραι ἐξουθενούντο, παρθένοι ἐξεβιάζοντο, μοναστήρια κατεστρέφοντο, κληρικοὶ ἔτρομοκρατοῦντο⁵⁸, διάκονοι ἐκτυπῶντο καὶ ἱερεῖς ἐξωρίζοντο. Φυλακαὶ καὶ δεσμοτήρια καὶ κατακόμβαι ἐγέμισαν μὲ πρόσωπα ἁγίων. Εἰς τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς πόλεις. Διωκόμενοι καὶ ἐξόριστοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς ἐρήμους, εἰς τὰ σπήλαια μεταξὺ τῶν ἀγρίων θηρίων, εἰς τοὺς βράχους, κατακόποι καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν ἀπωλέσθησαν. Καὶ ταῦτα πάντα ὄχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διότι ἡ ἀνθρωπίνη δεισιδαιμονία εἰσῆλθεν εἰς τὸν χῶρον τῶν οὐρανίων δογμάτων. Ἡ πονηρὰ καινοτομία ὑπενόμεισε τὴν καλῶς θεμελιωθεῖσαν ἀρχαιότητα. Αἱ διατάξεις τῶν προγόνων μας παρεβιάσθησαν, αἱ ἀποφάσεις τῶν πατέρων κατηργήθησαν καὶ τὰ διδάγματα τῶν πρεσβυτέρων παρεμερίσθησαν. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀνίερὸν καὶ νέαν περιέργειαν εἰσεχώρησε μέσα εἰς τὰ πανίερα ὄρια τῆς ἀγίας καὶ ἀμυγῶδς ἀρχαιότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5ον.

Ἡ Μαρτυρία τοῦ Ἀμβροσίου.

Καὶ ταῦτα δὲν τὰ φανταζόμεθα ἔνεκεν τοῦ μίσους πρὸς τὴν καινοτομίαν ἢ ἔνεκεν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Ἐκεῖνος, ὅστις ἔχει αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν, ἅς δώσῃ προσοχὴν εἰς τὸν ἅγιον Ἀμβρόσιον, ὅστις εἰς τὸ δευτέρον βιβλίον τοῦ «Περὶ Πίστεως» ἔργου του, τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Γρατιανὸν (De Fide 2,6. 141), θρηγῶν διὰ τὴν σκληρότητα τῆς ἐποχῆς, λέγει: «Ἄλλὰ τώρα, Θεὲ παντοδύναμε, ἱκανῶς ἐκαθαρίσαμεν διὰ τῶν ἐρειπίων καὶ τοῦ αἵματος ἡμῶν τὸν θάνατον τῶν Ὁμολογητῶν, τὴν καταστροφὴν τῶν ἱερέων καὶ τὴν κακίαν τοσαύτης ἀσεβείας. Ἀπεδείχθη ἀρκούντως ὅτι ἐκεῖνοι, οἵτινες πρεσβάλλουν τὴν πίστιν δὲν ζοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ». Καὶ εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τοῦ ἰδίου ἔργου, λέγει: «Ἄς φυλάξωμεν τὰ διδάγματα τῶν προγόνων καὶ ἅς μὴ παραβιάσωμεν ἐν τῇ παρατόλμῳ σπουδῇ ἡμῶν τὰ ὅσα παρ' αὐτῶν παρελάβομεν».

Τὸ ἐσφραγισμένον Προφητικὸν βιβλίον⁵⁹, ὅπερ μήτε οἱ Πρεσβύτεροι

58. Εἰς τοὺς Κληρικοὺς περιλαμβάνοντο ἀνεκάθεν καὶ οἱ κατώτεροι βαθμοὶ ὡς Ἀναγνώσται, Ἐξορκισταί, Νεωκόροι, Ψάλται, Πυλωροὶ κλπ.

59. Τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον, *Librum Signatum* ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, τὸ γραφὲν «ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ», ἀλλ' ἡ

μήτε αἱ Δυνάμεις μήτε οἱ Ἄγγελοι μήτε οἱ Ἀρχάγγελοι ἐτόλμησαν ν' ἀνοίξουν, διότι τὸ δικαίωμα τῆς ἐρμηνείας ἐπεφυλάχθη εἰς τὸν Χριστὸν μόνον· τὸ Ἱερὸν βιβλίον, τὸ ἐσφραγισμένον ὑπὸ τῶν Ὁμολογητῶν καὶ ἤδη καθαγιασθὲν διὰ τοῦ μαρτυρίου πολλῶν, ποῖος ἐξ ἡμῶν θὰ τολμήσῃ ν' ἀνοίξῃ; Ἐκεῖνοι, οἵτινες βιασθέντες ἐτόλμησαν νὰ τὸ ἀνοίξουν ὀπισθοχώρησαν ἀργότερον, ἀπαρνηθέντες τὴν ἀπάτην αὐτῶν. Ἄλλοι πάλιν δὲν ἐτόλμησαν καὶ βιασθέντες νὰ τὸ παραβιάσουν, ἔγιναν Ὁμολογηταὶ καὶ μάρτυρες. Πῶς λοιπὸν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν πίστιν ἐκείνων, ὧν τὴν νίκην διακηρύττομεν; Τὴν διακηρύττομεν, ὡς Ἁγίε Ἀμβρόσιε, καὶ αὐτοὺς ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν. Διότι ποῖος εἶναι τοσοῦτον ἄνους, ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμῇ νὰ ἀκολουθήσῃ, καί-τοι ἴσως νὰ μὴ δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τοιαῦτα ὕψη, αὐτοὺς τοὺς ὁποίους καμμία δύναμις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῆς πίστεως τῶν Πατέρων, μήτε ἀπειλαί, μήτε προσβολαί, μήτε ζωή, μήτε θάνατος, μήτε τὸ πάλαιον, μήτε ἡ αὐλή, μήτε ὁ αὐτοκράτωρ, μήτε ἡ αὐτοκρατορία, μήτε οἱ ἄνθρωποι, μήτε οἱ δαίμονες; Ταῦτα λέγω, διότι διὰ τῆς σταθερᾶς τῶν προσκολλησίσεως πρὸς τὴν ἀρχαίαν πίστιν ἐκρίθησαν παρὰ τοῦ Κυρίου ἄξιοι, ὥστε δι' αὐτῶν ὁ Κύριος νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰς καταστραφείσας Ἐκκλησίας, νὰ ἀναζωογονήσῃ ὅσους ἦσαν πνευματικῶς νεκροὶ καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ καταπατηθέντα στέματα τῶν Ἱερέων (Sacerdotum coronas)⁶⁰. Αὐτὸς κατέσβεσεν ὄχι τὰ γράμματα, ἀλλὰ τὰς πονηρὰς κηλίδας τῆς νέας ἀσεβείας μὲ τὰ δάκρυα τῶν πιστῶν Ἐπισκόπων τῆς οὐρανοβρύτου ταύτης πηγῆς. Αὐτὸς τέλος ἐκάλεσε τὸν κόσμον, ὅστις εἶχε σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν διασεισθῆ ἐκ τῆς φοβερᾶς λαίλαπος τῆς αἰφνιδίως αἰρέσεως, ἐκ τῆς νέας ἀπάτης εἰς τὴν ἀρχαίαν πίστιν, ἐκ τοῦ συγχρόνου παραλογισμοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν λογικότητα, ὅπου τὴν τύφλωσιν τοῦ νεωτερισμοῦ εἰς τὸ φῶς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὑπὲρ πάντων ἄλλο, ὅταν θαυμάζομεν τὴν θεῖαν ἀρετὴν τῶν Ὁμολογητῶν, εἶναι ὅτι ἀνέλαβον τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ὄχι μερικῶς, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς⁶¹. Ὅντως δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν τοιοῦτοι ἄνδρες μὲ τὸσαύτην ἀρετὴν νὰ κατακυ-

⁶⁰ Ἁγία Γραφή ἐν τῇ ὀλοκληρίᾳ αὐτῆς. Ὁ Ἅγιος Βικέντιος ὀνομάζει ἐπίσης τὴν Γραφὴν *Librum Sacerdotalem*. Ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνοίγμα τοῦ βιβλίου *aperire* ἐννοεῖ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν τὴν ἀσύμφωνον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ ἀφρετικῶν κυρίως προσφερομένην.

⁶⁰ Αἱ κορώναι τῶν Ἱερέων *Sacerdotum coronae* δὲν ἦσαν ἡ ἡ ἀκεραιότης τῆς πίστεως ἧτις ἐβεβηλώθη διὰ τινων, οἵτινες ἐλιποψύχησαν καὶ ἐθυσίασαν τοῖς εἰδώλοις. Πιθανὸν ὅμως νὰ ἐννοοῦνται ἐνταῦθα καὶ στέματα τινά, ἅτινα ἔφερον ὡς κεφαλῆς καλύμματα οἱ Ἱερεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς τὰ σημερινὰ κουκούλια, καλυμμαύχια καὶ ἐπανοκαλυμμαύχια.

⁶¹ Οἱ Χριστιανοὶ Ὁμολογηταὶ ὑπερήσπισαν τὸ σύνολον τῆς Καθολικῆς πίστεως, οὐχὶ δὲ τὴν πίστιν γεωγραφικοῦ τινος τομέως τῆς Ἐκκλησίας.

ρώσουν τὰς ἐσφαλμένας καὶ αὐταποδείκτους ἀντιφάσεις ἐνὸς ἢ δύο ἀτόμων ἢ νὰ ταχθοῦν ὑπὸ τὴν ἐπήρεια ἀπόψεών τινων ἀναιδῶς συμφωνησάντων εἰς γωνίαν τινὰ ἐπαρχιακὴν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔπραξαν εἶναι ὅτι ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν ὀρισμῶν πάντων τῶν Ἱερέων τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας, τῶν κληρονόμων τῆς Ἀποστολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ὁποῖαν ἐπροτίμησαν νὰ παραδώσουν ἑαυτοὺς ἢ τὴν πίστιν τὴν παγκοίμως κρατουμένην ἐξ ἀρχῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἠξιώθησαν τῆς μεγάλης τιμῆς καὶ δόξης, ὥστε ὀρθῶς νὰ θεωρῶνται ὄχι ἀπλῶς Ὁμολογηταί, ἀλλὰ μᾶλλον πρίγκητες μεταξὺ τῶν Ὁμολογητῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6ον.

Ἡ φροντίς τῶν Πατέρων διὰ τὴν περιφροῦρησιν τῆς ἀρχαίας πίστεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν αἰρετικῶν.

Μέγα ὄντως ἦτο τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων τούτων ἀνδρῶν καὶ ἐκδήλως θεῖον. Δι' αὐτὸ πρέπει πάντες οἱ Καθολικοὶ νὰ μελετήσουν καὶ νὰ τὸ ἔχουν διηνεκῶς ὑπ' ὄψιν. Διότι οὗτοι τόπον ἐπέχοντες τῆς ἐπταφώτου λυχνίας⁶², τῆς ἀκτινοβολούσης τὴν ἐπτάφωτον λάμπην τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐστάθησαν διὰ τοὺς ἐπιγιγνομένους φωτεινὸν παράδειγμα τῆς μεθόδου, διὰ τῆς ὁποίας θὰ συντριβῆ ἡ ὀρμὴ τῆς βεβήλου καινοτομίας μὲ ὄλας τὰς πολυμόρφους ματαιότητας τῆς πλάνης, διὰ τῆς ἀθθεντίας τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος. Ἡ μέθοδος αὕτη βεβαίως δὲν εἶναι νέα. Ἀνέκαθεν ἦτο τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ὁποῖον ὅσον τις εἶναι εὐσεβής, τόσον δέον νὰ εἶναι καὶ ἔτοιμος νὰ πολεμήσῃ κατὰ τοῦ νεωτερισμοῦ.

Ἡ ἱστορία παρέχει πλοῦτον τοιοῦτων παραδειγμάτων. Χάριν βραχύτητος θὰ μεταχειρισθῶ μόνον ἓνα. Καὶ ὡς τοιοῦτε προτιμῶμεν τὸ ἐκ τῆς Ἀποστολικῆς Ἐδρας⁶³, διὰ τοῦ ὁποίου δύνανται πάντες ἡλίου φαεινότερον νὰ ἴδουν πόσον ἡ ἱερὰ διαδοχὴ τῶν Ἀποστόλων μετὰ δυνάμεως καὶ φροντίδων καὶ ἀποφασιστικότητος ὑπερήσπισε τὴν ἀκεραιότητα τῆς θρησκείας τῆς γινομένης δεκτικῆς ἅπαξ καὶ διὰ παντός.

Ὁ ἀλήστου μνήμης Ἀγριππίνος, ἐπίσκοπος Καρθαγένης, ἦτο ὁ πρῶτος τῶν ἀνθρώπων, ὅστις ὑπεστήριξε ὅτι ὁ ἀναβαπτισμὸς⁶⁴ πρέπει νὰ

62. Ἀναφέρεται ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου (Ἀπ. 1, 12-13) ὡς καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Γαλ. 5,22 Ἐφεσ. 5,9),

63. Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῇ Δύσει Ἀποστολικὴν ἔδραν, τὴν Ρώμην.

64. Τὸ ζήτημα τοῦ Ἀναβαπτισμοῦ ἤρχισεν ὅταν ἡ Ἐκκλησία εὐρέθη πρὸ τοῦ ζη-

ἐπιτραπή, καίτοι τοῦτο ἦτο ἐναντίον τοῦ θεοῦ Νόμου και ἐναντίον τῶν διατάξεων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας και ἐναντίον τῆς γνώμης πάντων τῶν συνιερέων αὐτοῦ, ἐναντίον τοῦ ἔθους τοῦ καθορισθέντος ὑπὸ τῶν πατέρων. Ἡ πεπλανημένη αὕτη διδασκαλία περιεῖχε τόσον κακόν, ὥστε προσέφεραν ὄχι μόνον εἰς τοὺς αἰρετικούς τρόπον ἱεροσυλίας, ἀλλ' ἐπίσης και εἰς τινας καθολικούς τροφήν πρὸς τὴν πλάνην. Ὅταν λοιπὸν πάντες πανταχόθεν διεμαρτυρήθησαν κατὰ τοῦ νεωτερισμοῦ και πάντες οἱ Ἱερεῖς ἐτάχθησαν ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμίν του ἐναντίον αὐτοῦ, τότε ὁ ἀλήστου μνήμης Πάπας Στέφανος, ὁ κατέχων τότε τὴν ἀποστολικὴν ἔδραν ἀντετάχθη ὄντως κατ' αὐτοῦ μετὰ τινων ἐκ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ και περισσότερον αὐτῶν, θεωρῶν πρέπον, ὡς νομίζω, ὅτι ἔδει νὰ ὑπερτερῆσῃ τοὺς ἄλλους εἰς ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν, ὅσον ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων ἐν τῇ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἀθηντία⁶⁵ (*Loci auctoritate superabat*). Ἐν ἐπιστολῇ ἦν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν μετὰς λέξεις ταύτας ἐξέθηκεν ὅτι οὐδὲν νέον πρέπει νὰ εἶναι ἀποδεκτὸν ἐκτὸς τοῦ ἐκ παραδόσεως (*Nihil novandum nisi quod traditum est*). Ὁ ἱερός και σοφὸς οὗτος ἀνὴρ ἀντελήφθη ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς εὐσεβείας μίαν μόνην ἀποψιν δέχεται, δηλαδὴ πᾶν ὅ,τι ὑπὸ τῶν πατέρων ἐγένετο δεκτὸν ἐν τῷ πνεύματι τῆς πίστεως ταύτης πρέπει νὰ παραδίδεται εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους. Δὲν θὰ φέρωμεν λοιπὸν τὴν θρησκείαν ὅπου θέλομεν, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ φερώμεθα ὅπου αὕτη ὁδηγεῖ (*Nosque*

τήματος τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν τοῦ εὐρύτατα συζητηθέντος κατὰ διαφόρους περιόδους τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τρεῖς ἀπόψεις φαίνονται εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ θέματος τούτου. Πρῶτη εἶναι ἡ ἀποψις τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας ἡ ὁποία ἀπέρριπτε κάθε βάπτισμα τελεσθὲν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Σχισματικῶν και ὑπὸ αἰρετικῶν. Δευτέρα ἀποψις εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐκφρασθεῖσα κυρίως ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καθ' ἣν τὸ βάπτισμα τῶν Σχισματικῶν θεωρεῖτο δεκτὸν ἐνῶ τὸ τῶν αἰρετικῶν ἀρίζετο ὡς ἀπαράδεκτον. Τρίτη ἀποψις εἶναι ἡ τῆς Ρώμης ἡ ἐκφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πάπα Στεφάνου ὅστις ἐδέχετο κάθε βάπτισμα αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν ἀρκεῖ νὰ ἐγίνετο ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ ἀναβαπτισμὸς τοῦ ὁποίου πρῶτον εἰσηγητὴν ὁ Ἁγιος Βικέντιος δέχεται τὸν Ἀγριππῖνον, φαίνεται ὅτι ἐτελεῖτο ἐπὶ τε τῶν Σχισματικῶν και ἐπὶ τῶν αἰρετικῶν ἀδιακρίτως, πρᾶγμα ὑπερ ἀπέρριπτεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ὡς και ἡ σύγχρονος. Σήμερον ἡ ἀποψις τοῦ Πάπα Στεφάνου φαίνεται ἐπικρατοῦσα τόσον ἐν τῇ Δυτικῇ ὅσον και ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκτὸς ὁμάδων τινῶν αἰτινες, ὡς ἡ τῶν Παλαισημρολογητῶν ἐν Ἑλλάδι και ἡ τῶν Ρώσων τῆς Διασπορῆς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου ὡς Παρασυναγωγαί, ἀναβαπτίζουν πάντα μὴ Ὁρθόδοξον ἀλλὰ και Ὁρθόδοξον ὅλως ἀντικανονικῶς και παραλόγως.

65. *Loci auctoritate superabat*. Ὁ ἱερός συγγραφεὺς δέον νὰ τοινοσθῇ ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ὡς τοῦτο ἀρχικῶς ἀνεγνωρίζετο, τοῦτέστιν ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ἦτο ὁ πρῶτος τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας, ἴσος πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν χάριν, πρῶτος αὐτῶν εἰς τὴν τιμὴν. Ἴδε Ἁγίου Χρυσοστόμου Ρ.Γ. 50, 509. Ἴδε και Κ.Δ. Μουρατίδου, «Ἡ οὐσία και τὸ Πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου», Ἀθῆναι 1956, σελ. 231-237.

religionem non qua völemus ducere sed potius qua illa ducere seque oportere)⁶⁶.

Καὶ εἶναι ἴδιον τῆς χριστιανικῆς σεμνότητος καὶ σοβαρότητος νὰ μὴ παραδίδωμεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀντιλήψεις ἰδίας, ἀλλὰ τὰς παρὰ τῶν πατέρων παραδοθεῖσας πρὸς φύλαξιν. Καὶ λοιπόν, ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑποθέσεως; Ποῖον ὄντως παρὰ τὸ ἐν χρήσει καὶ τὸ σύνηθες; Ἡ ἀρχαιότης ἐκρατήθη, ἡ καινοτομία ἀπεκρούσθη (rententa est, scilicet antiquitas, explosa novitas).

Μήπως ὅμως ἔλλειπεν ἡ δέουσα ὑποστήριξις διὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ καινοτομία; Ὅλως ἀντιθέτως. Εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των πολλὴν δύναμιν εὐφυΐας, πολλὴν ἔκφρασιν ρητορίας, μέγαν ἀριθμὸν ὑποστηρικτῶν, ἀρκετὴν ἀληθοφάνειαν, ἱκανὴν γνῶσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐρμηνευομένης προφανῶς κατὰ τρόπον καινοφανῆ καὶ λελανθασμένον, ὥστε ἐφάνη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ὀλόκληρος ἡ συνωμοσία νὰ συντριβῆ, ἐὰν δὲν ἀνετρέπετο ὑπὸ αὐτῆς ταύτης τῆς καινοτομίας, ἡ ὁποία καὶ δεκτὴ ἐγένετο καὶ ὑπεστηρίζετο καὶ ὑπερμνεῖτο.

Ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνόδου τῶν Ἀφρικανῶν καὶ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς; Τοῦ Θεοῦ θελήσαντος ἦτο μηδέν. Ὀλόκληρον τὸ ζήτημα ὡς ὄνειρον ἢ ὡς μῦθος ἢ ὡς τι τὸ κενὸν διεγράφη καὶ ἀπερρίφθη καὶ καταπατήθη.

Καὶ τώρα ἀλλαγὴ τῆς καταστάσεως; Οἱ ἐπινοηταὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης θεωροῦνται Καθολικοί, ἐνῶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς θεωροῦνται αἰρετικοί. Οἱ διδάσκαλοι συγχωροῦνται καὶ οἱ μαθηταὶ καταδικάζονται. Οἱ συγγραφεῖς τῶν βιβλίων θεωροῦνται τέκνα τῆς βασιλείας, ἐνῶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὰ διδάγματα κατατάσσονται εἰς τὴν γέενναν. Ποῖος θὰ ἦτο τόσον ἀνόητος ἀμφιβάλλων ὅτι ὁ ἅγιος Κυπριανός⁶⁷, τὸ φῶς πάντων τῶν Ἁγίων

66. Ὁ Πάπας Στέφανος ὀρθῶς τοποθετεῖ τὸ ζήτημα. Ἡ ὀρησκεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι φῶς ὀδηγητικὸν εἰς σωτηρίαν. Δὲν ἔχει ἐπομένως ἀνάγκην τῶν ἀκτίνων τῆς νοητικῆς μας ἐφευρετικότητος ἵνα συνεχίσῃ τὴν σωτηριώδη ἀποστολὴν αὐτῆς. Αἱ Θεολογικαὶ ἐπίνοιαι τῶν προσθηκῶν καὶ τῶν ἀφαιρέσεων εἰς οὐδὲν συντελοῦν εἰ μὴ εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Λαῶν ἀπὸ τὴν θαλπωρὴν τοῦ Χριστιανικοῦ φωτισμοῦ.

67. Ὁ Κυπριανὸς κατὰ τὴν τρίτην Σύνοδον ἦν ἐκάλεσε τὸ 256, Σεπτ. 1 ἐν Καρχηδόνι μετὰ παρρησίας κατεφέρθη ἐναντίον τοῦ Πάπα Ρώμης Στεφάνου, διότι διέκοψε τὴν Κοινωνίαν μετὰ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀφρικῆς. Παρὰ τοὺς ἐπιτιμητικούς λόγους τοῦ Κυπριανοῦ κατὰ τοῦ Πάπα ὁ Ἅγιος Ἀθουστίνος, ἔκρινε τοὺς λόγους τοῦ Κυπριανοῦ ὡς περιέχοντας «τὸ Γάλα τῆς ἀγάπης» (De Baptismo κεφ. 32). Ὁ Βικέντιος καταδικάζων τὴν Σύνοδον τῆς Καρθαγένης οὐδὲν λέγει ἐναντίον τοῦ Κυπριανοῦ μήτε ἐναντίον τῆς ἀντιθέσεως τῆς Συνόδου πρὸς τὸν Ρώμη. Κατεδίκασε μόνον τὴν ἐπιδίωξιν τῆς Συνόδου, τουτέ-

και τῶν Ἐπισκόπων και τῶν Μαρτύρων, δὲν βασιλεύει μαζί με τοὺς συναδέλφους του μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ αἰωνιότητι; Ποῖος πάλιν θὰ ἦτο τόσον ἱερόσυλος, ὥστε νὰ ἀρνηθῆ ὅτι οἱ Δονατισταὶ και τὰ ὑπόλοιπα μιάσματα τῶν ἄλλων, οἵτινες ὑπεστήριζον τὸν ἀναβαπτισμόν, βασιζόμενον εἰς τὴν ἀθεντιαν τῆς συνόδου ἐκείνης, θὰ καίωνται ἐκεῖνοι μετὰ τοῦ Διαβόλου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7ον.

Περὶ τῶν ἀνιέρων ἐπινοήσεων τῶν αἱρετικῶν και τοῦ κινδύνου τῶν νεωτερισμῶν.

Ἡ κρίσις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἐξήχθη, ὡς νομίζω, με εὐσεβόφρονα σύνεσιν κυρίως ἕνεκα τῆς δολιότητος, διότι προσεπάθησαν οἱ ἐχόμενοι τῆς αἵρέσεως νὰ φανερώσουν αὐτὴν με ἄλλο ὄνομα. Γενικῶς καταφεύγουν εἰς ἀρχαίου τινὸς συγγραφῆς τὰ γραπτὰ, τὰ ὅποια εἶναι ἄσημα, πλὴν συμφωνοῦντα και δι' αὐτὸ κατάλληλα διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ὥστε ὁτιδήποτε εἶναι αὕτη, νὰ μὴ φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ πρῶτοι και μόνοι, οἵτινες τὴν ἐπενόησαν. Τὴν πονηρίαν ταύτην κρίνω ἀξίαν διπλοῦ μίσους (dublii odio), διότι δὲν φοβοῦνται προσφέροντες εἰς ἄλλους τὸ δηλητήριον τῆς αἵρέσεως και διότι ἀσεβῶς χειρίζονται τὴν μνήμην ἀνδρῶν ἱερῶν, ἀνακυκῶντες τὴν νεκρὰν σορὸν αὐτῶν, δυσφημίζοντες αὐτοὺς διὰ τῶν γνωμῶν αὐτῶν, τὰ ὅποια ἀναβιοῦν, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ μένουν ἐνταφιασμένα ἐν τῇ σιωπῇ.

Ἀκολουθοῦντες τὰ ἴχνη τοῦ πατρὸς αὐτῶν Χάμ, ὅστις ὄχι μόνον ἠμέλησε νὰ καλύψῃ τὴν γύμνωσιν τοῦ σεβασμίου πατρὸς του τοῦ Νῶε, ἀλλὰ και ἐν φαιδρότητι εἰς ἄλλους ταύτην ἀνεκοίνωσεν. Ὡς ἐκ τῆς παραβάσεως τῆς υἱϊκῆς ταύτης εὐσεβείας ἐθεωρήθη ἔνοχος, ὥστε οἱ ἀπόγονοί του ἐκκληρονόμησαν τὴν ὕβριν, ἣν προσεκομίσατο ἐπὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ (Γεν. 9: 22).

Κατὰ πολὺ διαφέρουν οἱ ἱεροὶ ἀδελφοί του, ζητήσαντες μῆτε νὰ ἐμπαιξουν διὰ τῆς ἀτενίσεως τῶν ὀφθαλμῶν μῆτε εἰς ἄλλους νὰ ἐκθέσουν τὴν γύμνωσιν τοῦ σεβασμίου πατρὸς των. Καὶ ὡς ἐγράφη, προχωροῦντες «ὀπισθοφανῶς», ἐκάλυψαν ἑαυτοὺς, ὅπερ σημαίνει ὅτι μῆτε συνεφώνησαν μῆτε κατεπρόδωσαν τὸ σφάλμα τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός. Διὰ τοῦτο ἠμείφθησαν εὐλογηθέντες και αὐτοὶ και οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν. Ἄλλ' ὡς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ ζήτημά μας.

Λοιπὸν πρέπει νὰ φοβούμεθα τὴν τιμωρίαν τῆς ἀλλαγῆς τῆς πίστεως και τὸν ἐμπαιγμὸν τῆς θρησκείας. Τὴν ἁμαρτίαν ταύτην πρέπει νὰ ἀποφεύ-

---

στι τὸν ἀναβαπτισμόν, οὐχὶ ὅμως τὸν Πρόεδρον και τὰ μέλη τῆς Συνόδου. Θὰ ἦτο δυνατόν τοῦτο σήμερον νὰ συμβῆ; Καὶ ἡ Σύνοδος και ὁ Πρόεδρος θὰ ἀπεκηρύττοντο ὡς τολμήσαντες νὰ διαφωνήσουν πρὸς τὴν Ρώμην.

γωμεν ὄχι μόνον χάριν πειθαρχίας πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διὰ τὴν μὴ μᾶς ἀποδοθῆ μομφὴ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν αὐθεντίαν. Διότι πάντες καλῶς γνωρίζουν πόσον σοβαρῶς καὶ αὐστηρῶς καὶ σφοδρῶς ὁ ἅγιος Παῦλος ἐπιτίθεται ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες μὲ ἐκπληκτικὴν ἐλαφρότητα ἀπεμακρύνθησαν ἀπ' αὐτοῦ, ὅστις ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, μετετέθησαν εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον «ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο» (Γαλ. 1,7), οἱ ὅποιοι «κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται» (Β' Τιμ. 4,3-4). «Ἐχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν» (Α' Τιμ. 5,12). Ἐξηπάτησαν ἐκείνους, περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος γράφει πρὸς τοὺς Ῥωμαίους: «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδασχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε ποιοῦντας, καὶ ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ, καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσιν τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων» (Ῥωμ. 16,17-18), «ἐκ τούτων γὰρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις, πάντοτε μανθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα» (Β' Τιμ. 3,6-7). «Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ τῆς περιτομῆς, οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν, οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι διδάσκοντες ἅ μὴ δεῖ αἰσχροῦ κέρδους χάριν» (Τίτ. 1,10-11). «Μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ, παραδιατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν» (Α' Τιμ. 6,4-5). «Ἄμα δὲ καὶ ἄργαί μανθάνουσι περιεχόμενοι τὰς οἰκίας, οὐ μόνον δὲ ἄργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περιέργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα» (Α' Τιμ. 5,13). «Ἐχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀπώσαμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν» (Α' Τιμ. 1,19). «Τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περίστασο· ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἔξει» (Β' Τιμ. 2,16-17). Ἐκεῖνο, ὅπερ ἀναμένει αὐτοὺς ἐξ Ἰσου, ἔχει λεχθῆ καλῶς, «ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον· ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἐκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἐκείνων ἐγένετο» (Β' Τιμ. 3,9).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 8ον.

Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας. Τὸ ἀνάθεμα τοῦ Παύλου κατὰ τῶν κηρυττόντων ἕτερον εὐαγγέλιον.

Ὅταν λοιπὸν οἱ τοιοῦτοι, περιελθόντες τὰς ἐπαρχίας και τὰς πόλεις διασπείροντες τὰς δηλητηριώδεις πλάνας των, ἐφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Γαλατῖαν, και ὅταν οἱ Γαλάται ἠκροάσθησαν αὐτοὺς προσεβλήθησαν ἀπὸ εἶδους τινὸς ναυτίας, συγχέοντες τὴν ἀλήθειαν και ἀπορρίψαντες πάλιν τὸ μάννα τῆς ἀποστολικῆς και καθολικῆς διδασκαλίας, ἐτέρφθησαν ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τοῦ νεωτερισμοῦ τῆς αἰρέσεως. Τότε ἡ αὐθεντία τῆς ἀποστολικῆς δυνάμεως παρουσίασεν ἑαυτὴν και ἐπεφάνη με ἀφθαστον αὐστηρότητα. «Και ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω» (Γαλ. 1,8). Διατί λέγει, «ἐὰν ἡμεῖς» και ὄχι «ἐὰν ἐγώ»; Διότι κατανοεῖ ὅτι, ἐὰν και ὁ Πέτρος ἀκόμη και ὁ Ἀνδρέας και ὁ Ἰωάννης, εἶτε ἀκόμη και ὀλόκληρος ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων «ἐκήρυττεν ἕτερον εὐαγγέλιον» διάφορον ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκήρυξαν πρὸς ὑμᾶς, «ἀνάθεμα ἔστω». Φοβερὰ αὐστηρότης. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν αὐστηρότητα εἰς τὴν πρὸς τὴν πρώτην πίστιν ὑποταγὴν εἶναι ἔτοιμος νὰ μὴ φεισθῆ οὐδενός, μήτε τοῦ ἑαυτοῦ του μήτε τῶν συναποστόλων του. Ἀλλὰ δὲν ἱκανοποιεῖται και με τοῦτο, διότι εἶπε: «Και ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐὰν εὐηγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω». Διότι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς παραδόσεως τῆς πίστεως δὲν ἦτο ἀρκετὸν δι' αὐτὸν νὰ ἀποβλέπῃ μόνον πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, περιέλαβε και τὴν υπερέχουσαν ἀγγελικὴν φύσιν. «Και ἐὰν ἡμεῖς, λέγει, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ», ὄχι διότι νομίζει ὅτι οἱ οὐρανοὶ δύνανται νὰ ἁμαρτήσουν, ἀλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἐννοεῖ εἶναι τοῦτο· ἐὰν τοῦτο συμβῆ, ὅπερ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ, ὥστε οἰοσθῆποτε προσπαθήσῃ νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν πίστιν τῆς παραδόσεως, ἀνάθεμα ἔστω. Ἀλλ' ἴσως ἐξέφρασε τὰς λέξεις ταύτας ἐκ παραδρομῆς, ἐκφράζων αὐτὰς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνθρωπίνης ὀρμῆς ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν θείας ἐμπνεύσεως. Πᾶν ἄλλο! Διότι συναχίζει και με ἔμφασιν ἐπαναλαμβάνει τὴν ἰδίαν προσβολὴν «ὡς προειρήκαμεν, και ἄρτι πάλιν λέγω· εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω» (Γαλ. 1,9). Δὲν εἶπε· «Ἐὰν τις εὐαγγελίζηται ὑμῖν ἄλλο τι παρ' ὃ εὐηγγελισάμεν ὑμῖν, ὅς εἶναι εὐλογημένος, εἶναι ἐπαινετός, εἶναι εὐπρόσδεκτος, ἀλλὰ ἀνάθεμα ἔστω». Δηλαδή ὅς εἶναι κεχωρισμένος, ἀποκακοκείμενος, ἐκτοπισμένος, ἵνα μὴ ἢ φοβερὰ μόλυνσις ἐνὸς παραβάτου μεταδώσῃ εἰς τὴν ἀθώαν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ τὴν δηλητηριώδη μόλυνσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 9ον.

Ἀπάντησις εἰς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ ἀναθεματός.

Ἄλλὰ μήπως ταῦτα διετάχθησαν μόνον διὰ τοὺς Γαλάτας; Τότε καὶ ἄλλαι διατάξεις, ὡς καὶ αἱ ἀκόλουθοι, τὰς ὁποίας περιέχει τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἐπιστολῆς ἀναφέρονται μόνον εἰς τοὺς Γαλάτας! «Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν, μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλοῦμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες» (Γαλ. 5,25-26). Ἄλλ' ἐὰν ταῦτα εἶναι παράλογα καὶ ἐὰν αἱ διατάξεις ἀναφέρονται ἐξ Ἰσου πρὸς ὅλους τότε ἔπεται ὅτι τόσον αἱ ἠθικαὶ διατάξεις, ὅσον καὶ αἱ περὶ τὴν πίστιν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀναφέρονται εἰς ὅλους. Ὅπως οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προκαλοῦν ἢ νὰ φθονοῦν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, οὕτως δὲν ἐπιτρέπεται, ἵνα τις δέχεται διδασκαλίας ἄλλας ἀπὸ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εὐαγγελίζεται παντοῦ. Ἄλλ' ἴσως ἦτο ἐντολὴ δι' ἐκείνην μόνον τὴν ἐποχὴν, ὅτε ὅστισδήποτε ἐκήρυττε διαφοροτρόπως ἢ ὡς ἐδιδάχθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀνάθεμα ἔστω. Διότι ἡ διάταξις αὕτη πλέον δὲν ἰσχύει. Ἐὰν τοῦτο οὕτως εἶχε, τότε τὸ λεχθὲν «λέγω δὲ πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε» (Γαλ. 5,16) διετάχθη μόνον διὰ τούτους, τότε καὶ δὲν ἰσχύει πλέον. Ἄλλ' ἐὰν εἶναι ἀσεβὲς καὶ ἐπικίνδυνον νὰ σκεπτώμεθα τοιοῦτοτρόπως, τότε λογικῶς ἔπεται ὅτι αἱ αὐταὶ διατάξεις πρέπει νὰ φυλάσσωνται ὑφ' ὅλων τῶν γενεῶν, ὅπως καὶ τὰ διαταχθέντα ὡς πρὸς τὸ ἀναλλοίωτον τῆς ἁγίας ἡμῶν Πίστεως εἶναι αἱ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παραμένουν ἐν ἰσχύϊ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας.

Οὕτως λοιπὸν τὸ κηρύττειν εἰς τοὺς καθολικοὺς Χριστιανοὺς διδασκαλίαν ἄλλην παρὰ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔλαβον, οὐδέποτε ἐπετρέπη, οὐδαμοῦ ἐπιτρέπεται καὶ οὐδέποτε θὰ ἐπιτραπῇ. Καὶ ὁ ἀναθεματισμὸς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κηρύττουν διάφορα πρὸς ὅσα ἅπαξ παρεδόθησαν πάντοτε ἦτο καθῆκον, εἶναι παντοῦ καθῆκον καὶ θὰ εἶναι πάντοτε καθῆκον⁶⁸. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὑπάρχει κανεὶς τοσοῦτον θρασὺς ὥστε νὰ διδάξῃ δόγματα ἄλλα, εἰ μὴ ὅσα ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τόσον

68. Quod semel acceptum est, nunquam non oportuit, nunquam non oportet, nunquam non oportebit.

Τὸ καθῆκον τοῦ ἀναθεματισμοῦ ἐκείνων ποῦ κηρύττουν διάφορα ἀπὸ ὅσα παρέλαβον ὡς Ἀποστολικὴν ἀπόδειξιν, τονίζει ὁ Βικέντιος ὅτι δεόν νὰ τηρῆται. Τὸ ζήτημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς Χριστιανικῆς Διδασκαλίας ὡς ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Newman, πῶς ἄρα γε θὰ ἐκρίνετο ὑπὸ τοῦ Ἰεροῦ ἀνδρός; Ὁ Newman εἰς τὸ ἀναφερθὲν βιβλίον του «Essay on the development of christian doctrine» (σελίς 52) μήτε λίγο μήτε πολὺ γράφει ὅτι τὸ Σύμβολον τῆς Ἐκκλησίας ἔχει κενὰ ἄτινα ἢ ἀναπτυσσομένη διδασκαλία συμπληρώνει. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἴδε προλεγόμενα.

άνόητος, ὥστε νά δεχθῆ διδασκαλίαν ἐκτὸς αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας; Τὸ σκευὸς ἐκεῖνο τῆς ἐκλογῆς, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, τῶν ἀποστόλων ἢ σάλπιγξ, ὁ κῆρυξ τῆς γῆς, ὁ οὐρανοδίαιτος, φωνάζει καὶ κραυγάζει ἐπανειλημμένως πρὸς ὅλους καὶ πάντοτε καὶ πανταχοῦ. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν του φωνάζει, ὅτι ἐάν τις κηρύξῃ νέαν διδασκαλίαν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐξ ἀντιθέτου μερικοὶ βάτραχοι καὶ ψύλλοι καὶ μυῖαι κατεστράμμεναι καὶ θανατηφόροι, ὡς οἱ Πελαγίανοί, ἀνακράζουν πρὸς τοὺς Καθολικοὺς: Ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἀθηντίαν, ἡμεῖς εἴμεθα οἱ ἀρχηγοί, οἱ διερμηνεῖς. Σᾶς λέγομεν: Καταδικάσατε ὅσα κρατεῖτε καὶ κρατήσατε ὅσα κατεδικάσατε. Ἀπορρίψατε τὴν ἀρχαίαν πίστιν, τὰς διατάξεις τῶν πατέρων, τὰς παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων καὶ λάβετε, τί λοιπὸν θὰ λάβετε; Δυσκολεύομαι νά εἶπω, ἄς τὸ εἶπουν αὐτοί, διότι τόσον εἶναι ἀνίερων, ὥστε μοῦ φαίνεται καὶ νά τὸ ἀναφέρῃ τις εἶναι ἀδύνατον νά μὴ περιπέσῃ εἰς εἶδός τι ἀμαρτίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 10ον.

Διατί ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς τοὺς μεγάλους διδασκάλους νά εἰσαγάγουν ξένας διδασκαλίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Αὐτοῦ.

Θὰ ἔλεγον τινές· διατί ἡ θεία πρόνοια πολλάκις ἐπιτρέπει εἰς διακρινόμενα καὶ ὑπερέχοντα πρόσωπα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νά κηρύττουν νέα διδάγματα εἰς τοὺς καθολικοὺς; Ζήτημα σπουδαῖον καὶ ἄξιον ἐπιμελοῦς καὶ πλήρους συζητήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως πρέπει νά δοθῇ ἀπάντησις, οὐχὶ ἐκ τῆς ἐμῆς ἐπινοήσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἀθηντίας τοῦ θείου νόμου καὶ μετ' ἀποδείξεως ἐκ τῆς ἐγγράφου Ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως (Ecclesiastice magisterii documento).

Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν τὸν ἅγιον Μωϋσέα. Αὐτὸς ἄς μᾶς εἴπῃ διατί ἄνθρωποι πεπαιδευμένοι, οἱ ὅποιοι, ἔνεκεν ἀκριβῶς τῶν γνώσεών των, καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου προφήται, συχνάκις ἀφίενται νά ἐκφέρουν νέα δόγματα, ἅτινα ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατ' ἐκφρασιν ἀλληγορικὴν ὀνομάζει «ξένους Θεοὺς», διότι οἱ αἰρετικοὶ ἔχονται τῶν ἀπόψεων αὐτῶν μετὰ τοσαύτης εὐλαβείας, οἷαν οἱ ἐθνικοὶ ἐσυνήθιζον νά ἐκδηλώνουν πρὸς τοὺς θεοὺς των. Ὁ ἅγιος Μωϋσῆς λέγει τὰ ἐξῆς εἰς τὸ Δευτερονόμιον, «ἐάν δὲ ἀναστῆ ἐν σοὶ προφήτης ἢ ἐνυπνιαζόμενος ἐνύπνιον» (Δευτερ. 13,2), τουτέστιν εἰς ἐγκατεστημένους ὡς διδάσκαλος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅστις θεωρεῖται ὑπὸ τῶν μαθητῶν του ἢ ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν του ὡς διδάσκων ἐξ ἀποκαλύψεως, τότε «καὶ δῶ σοι σημεῖον ἢ τέρας καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ τέρας, ὃ ἐλάλησε πρὸς σέ». Βεβαίως μέγαν τινὰ διδάσκαλον ἔχει ὑπ' ὄψιν του, τοσαύτης μεγάλης γνώσεως, ὥστε εἰς τοὺς ἀκολουθούς αὐτοῦ νά φαίνεται ὄχι μόνον ὅτι γνω-

ρίζει πράγματα ἀνθρώπινα, ἀλλὰ καὶ ἦτο ἱκανὸς νὰ προείπη ὑπεράνθρωπα πράγματα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐθεώρουν ὑπερηφανευόμενοι οἱ μαθηταὶ τοῦ τὸν Βικεντίνου, τὸν Δονᾶτον, τὸν Φωτεινόν, τὸν Ἀπολλινάριον καὶ ἄλλους τοιούτους. Καὶ τί ἄλλο; «Πορευθῶμεν καὶ λατρεύσωμεν θεοὺς ἑτέροις, οὓς οὐκ οἶδτε». Ποῖοι εἶναι οἱ ἕτεροι θεοί, ἂν οὐχὶ αἱ περιέργοι πλάναι; «οὓς οὐκ οἶδατε», δηλαδὴ νέα καὶ ἀνήκουστα. «Ἄς λατρεύσωμεν», δηλαδὴ ἄς πιστεύσωμεν εἰς αὐτούς, ἄς ὑπηρετήσωμεν αὐτούς. Καὶ τώρα ποῖον τὸ συμπέρασμα τοῦ Μωϋσέως; «Οὐκ ἀκούσεσθε τῶν λόγων τοῦ προφήτου ἐκείνου ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκεῖνο». Λέγει καὶ διατί παρακαλῶ, ὁ Θεὸς δὲν ἀπαγορεύει νὰ διδαχθῇ αὐτὸ ποῦ ἀπαγορεύει νὰ ἀκουσθῇ; «Ὅτι πειράζει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμᾶς εἰδέναι εἰ ἀγαπᾶτε Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν». Ἡλίου φαεινότερον λοιπὸν ἐκφαίνεται ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ θεία πρόνοια κάποτε ἐπιτρέπει εἰς τινὰ διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας νὰ κηρύττει νέα δόγματα, διότι εἶπε «πειράζει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμᾶς». Καὶ ἀληθῶς εἶναι μεγάλος ὁ πειρασμός, ὅταν ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον νομίζεις προφήτην ἢ μαθητὴν τῶν προφητῶν ἢ διδάσκαλον καὶ τηρητὴν τῆς ἀληθείας, ὃν περιβάλλεις μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης, οὗτος αἰφνιδίως εἰσάγει λάθρα ἐπιβλαβεῖς πλάνας, τὰς ὁποίας δὲν εἶσαι ἱκανὸς μῆτε ταχέως νὰ ἐπινοήσης, ἐφ' ὅσον εὐρίσκεσαι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς προηγουμένης διδασκαλίας του, τὴν ὁποῖαν δὲν τολμᾷς νὰ καταδικάσῃς ἐνδύλως καὶ εἶσαι εὐνοϊκῶς διατεθειμένος πρὸς τὸν παλαιὸν σου διδάσκαλον.

(Συνεχίζεται)